

Utvärderingsrapport Socionomexamen

Områdesnämnden Hälsa har genomfört utvärdering av utbildning mot Socionomexamen vid HDa. Rapporten baserar sig på de underlag som togs fram 2020 i form av en självvärdering från programansvariga, en kompletterande inläga från rättsvetenskap, och andra skriftliga underlag, samt en studentintervju och sakkunnigyttranden.

Underlagen har granskats av externa sakkunniga docent Osman Aytar, Mälardalens högskola, och docent Katarina Piuva, Stockholms universitet, som lämnat yttranden enligt formulär *Bedömning efter extern granskning av huvudområde eller yrkesprogram*.

Dialog om utkast till rapport har förts vid programmötet 2021-04-28 där samtliga berörda ämnen deltog.

1. Socionomprogrammets profil och relation till omvärlden

Profil

Socionomprogrammet vid HDa utbildar socionomer till det breda sociala välfärdsområdet men är också forskningsförberedande. Socionomprogrammets tidigare ledord var *Generalistkompetens inom välfärdsområdet, brukarperspektiv och samverkan mellan olika aktörer inom det sociala verksamhetsområdet*.

Detta är fortfarande grunden, men därtill har tre strimmor utvecklats och utgör grunden för programmets upplägg: *Brukarperspektiv, vetenskaplig metod, och personlig och professionell utveckling (PPU)*.

Programmet har utvecklats och drivs i samverkan mellan HDa och yrkeslivet inom det sociala välfärdsområdet i regionen. Flera miljöer vid HDa medverkar med kurser i programmet, socialt arbete, sociologi och rättsvetenskap. Utbildningen drivs huvudsakligen som en campusförlagd utbildning i Falun.

Studenternas kommentarer

De tre strimmorna, har fungerat, men det är alltför finstilt och skulle kunna användas bättre för att bygga en tydlig identitet för programmet. Allmänt är studenterna okunniga om vad strimmorna är, och hur och varför. Programmet bör vara tydligare mot studenterna om att detta är en uttalad profilering och arbetssätt.

Omvärldsbevakning

Självvärderingen innehåller en omfattande redogörelse för socionomprogrammen i Sverige. Jämfört med motsvarande utbildningar placeras HDa:s utbildning bland de som framhåller de professionsinriktade praktiska delarna vilket bland annat visas av en relativt stor integrering av de verksamhetsförlagda momenten som fördelar sig över flera terminer.

En stor del av omvärldsbevakningen och kontakt med avnämare sker via Socialtjänstens utvecklingscentrum i Dalarna (SUD), ett samverkansorgan som etablerades 2002 mellan kommunernas socialtjänst och Högskolan Dalarna.

Enligt självvärderingen är Socionomprogrammet representerat i flera nationella nätverk varav medlemskap i FSSOC, Föreningen för Sveriges Socionomprogram är bland det viktigaste. Andra nationella nätverk där HDa deltar är Nätverket för internationalisering i socialt arbete (NISA), Nordiskt nätverk (NOUSA) vars syfte är att främja utbildning i socialt arbete och nordiskt samarbete kring forskning och ämnesutveckling. Dessutom finns Socionomprogrammet representerat i VFU- nätverket och PPU-nätverket.

Sakkunnigas kommentarer

I självvärderingen och relaterade bilagor visas en tydlig medvetenhet kring utbildningens form och innehåll i förhållande till socionomprogrammen i Sverige. I vissa avseende där socionomprogrammet skiljer sig från andra program resoneras kring för- och nackdelar på ett bra sätt, eventuella förbättrings- och utvecklingsmöjligheter påpekas.

Att analysera avgränsningar till socialt arbete i internationell kontext är en svårare uppgift eftersom den svenska utbildningens anknytning till socialt arbete som forskningsämne är unikt. Däremot kan det för framtiden vara angeläget att starta samarbeten med andra europeiska utbildningar inom de områden där programmet har stark forskningskompetens alternativt inom områden där man har för avsikt att förstärka kompetensen.

Nämndens kommentarer

Nämnden instämmer med de sakkunniga att det finns en god medvetenhet om programmets nationella kontext.

2. Förutsättningar för Socionomprogrammet

Akademisk miljö och lärarkompetens

Inom ramen för programmet deltar ungefär 25 olika lärare. Enligt tabellen i självvärderingen förmedlas en stor del av undervisningen av disputerade lärare med bakgrund i sociologi, socialt arbete, folkhälsovetenskap, statsvetenskap, och psykologi. Därtill kommer undervisning förmedlad av doktorander som i de flesta fall även har socionomexamen.

Samtliga lektorer, docenter och professorer i socialt arbete är forskningsaktiva via internt och externt finansierade projekt och aktiva i olika samverkansprojekt med regionala och nationella aktörer. Även i sociologi sker olika forskningssamarbeten på såväl regional, nationell och

internationell nivå samt medverkande vid internationella forskningskonferenser. Rättsvetenskap består för tillfället av tre adjunkter där i huvudsak en är involverade i undervisning i Socionomprogrammet.

Forskningskompetens finns bland annat inom områdena funktionshinder, missbruk, implementering och utvärdering, som anknyter till innehållet i Socionomprogrammet. Särskilt stark kompetens finns inom äldreområdet med en professor, en docent och två doktorander i personalstyrkan som sammanlagt undervisar i programmet till en omfattning av 63 % av en heltidstjänst.

År 2020 inrättades Socialtjänstforskningsfonden i samverkan mellan kommunernas socialtjänst och Högskolan Dalarna. Avsikten med fonden är framför kompetensförsörjning och kompetensutveckling för kommunerna, regionen och HDa genom ökad praktisknära forskning.

Enligt självvärderingen medför dock en expanderande forskning att forskande personal, såväl i socialt arbete som sociologi, generellt genomför en ganska låg grad av undervisning och det finns behov av nyrekrytering. Inom socialt arbete pågår rekrytering av en biträdande lektor och en lektor, men en utmaning är att disputerade socionomer är efterfrågade vid samtliga lärosäten. I sociologi finns rekryteringsbehov av en lektor.

Sakkunnigas kommentarer

Kompetensen är tillfredsställande, sammantaget doktorerade lärare i socialt arbete, folkhälsa och sociologi. Majoriteten av de undervisande lärarna har genomgått universitetspedagogiska kurser. Däremot är undervisningsgraden låg bland dessa. Endast ett fåtal disputerade lärare undervisar 40-50%, vilket återspeglas i vilka lärare/forskare som producerat mest vetenskapliga arbeten under en treårsperiod.

Naturligtvis är det ett generellt problem för relativt nya institutioner som behöver satsa på forskningskompetens samtidigt med att bygga upp utbildningens kvalitet. En lösning på detta dilemma kan vara att avsätta en del av tilldelade forskningsmedel till anställning av doktorander, vilket skulle frigöra tid för undervisning för lektorer, docenter och professorer.

Handledarkapaciteten är god under förutsättning att disputerade lärare i socialt arbete och sociologi har tillräcklig undervisningstid för att handleda och examinera studenter och att doktorander i slutfasen av sin utbildning används som handledare.

Lärarkompetensen är förhållandevis god även om programmet utsätts för utmaningar vid vissa perioder när vissa lärare slutar och anställs nya. I detta avseende är socionomprogrammet vid Högskolan Dalarna inte ensam om och sådana problem vid mobilitet i personalstyrkan förekommer. Programmet visar en god medvetenhet kring kommande behov av lärarkompetens och det finns planer för att tillgodose dessa behov.

Forskningsaktiviteten är god, dock är forskningskompetensen inom äldreområdet underutnyttjat i utbildningen.

Den planerade utökningen av samarbete inom SUD, Socialtjänstforskningsfonden som inrättades 2020, är ett gott initiativ som kan gynna både forskning och undervisning.

Studenternas kommentarer

Studentkommentarer om lärarkompetens handlar bland annat om att de upplever att lärare är ibland inte är engagerade i kurserna eller huruvida studenterna når de avsedda kunskaperna, och att det varit svårt att få kontakt med lärare även via mejl.

Någon student nämner att vissa lärare inte har varit helt tillmötesgående och fått otrevliga svar när denne ställt en fråga. Bland studentkommentarerna nämns också att de upplevt att bemötandet från programledningen inte varit tillfredsställande när de försökt prata med dem om vissa situationer.

Nämndens kommentarer

Nämnden instämmer generellt med de sakkunniga i att lärarkompetensen inom socialt arbete och sociologi är bred och att det finns goda förutsättningar för en forskningsförankrad undervisning, men instämmer inte med de sakkunniga om att undervisningsgraden för forskande lärare är låg. Nämnden instämmer också med den sakkunnige som påpekar att forskningskompetens inom äldreområdet är underutnyttjad. Lärarstyrkan inom rättsvetenskap består av tre adjunkter, varav en är engagerad i undervisningen, vilket är begränsat och innebär sårbarhet med tanke på vikten juridiska inslag för att nå examensmålen. En högskoleövergripande plan är behövlig för att säkra kompetensen inom rättsvetenskap på lång sikt.

Nämnden noterar uppgifterna om studenternas upplevelser av bemötande och rekommenderar att orsakerna till studenternas synpunkter utreds.

Övriga förutsättningar

Socionomprogrammet har starkt söktryck med ca 2,3 behöriga förstahandssökande per antagen student. Ca 70–79 studenter antas årligen. Det finns ekonomiska förutsättningar att öka antalet studenter på programmet, men detta är beroende av rekryteringar och att ett ökat antal VFU-platser kan säkras.

Av de årskullar som hunnit fullgöra utbildningen har 53–57 studenter tagit examen per år. De studenter som är kvar i termin två fullföljer i stor utsträckning programmet och genomströmningen är således relativt hög. Även sett till kursnivå är prestationsgraden hög. För kurser i socialt arbete upp till 99 % och marginellt lägre för kurser i sociologi. I självvärderingen anges olika tänkbara orsaker till de höga siffrorna men det påpekas också att dessa föranleder en djupare analys av huruvida kraven är lägre än i andra utbildningar.

Enligt självvärderingen beräknas lärartid till fem klocktimmar per student för de flesta av kurserna i programmet, och för examensarbete avsätts 29 lärartimmar per uppsats. Det påpekas dock att detta inte anger lärarledda timmar utan också inbegriper examinationer och administrativt arbete för varje kurs. I inlagan från rättsvetenskap påpekas att de tillgängliga resurserna för de rättsvetenskapliga kurserna har fram tills nu varit 250 timmar per delkurs, vilket är avsevärt mindre resurser jämfört med de andra kurserna på grund av de låga ersättningsbeloppen inom samhällsvetenskaperna.

I självvärderingen påpekas att det administrativa stödet är osynligt för många lärare. Ett starkare stöd från studievägledare skulle underlätta och avlasta ämnets lärare från direkt studiestödande uppgifter som t ex angående studieuppehåll, ett utbildningsadministrativt stöd skulle underlätta kursadministration och mötesadministration, och ett forskningsstöd skulle underlätta forskningsadministration så att forskarna inte behövde ägna tid åt att skriva kallelser, boka resor och mötesrum etc.

Sakkunnigas kommentarer

Utbildningen visar medvetenhet kring administrativa stödet till lärare för att underlätta och avlasta för ämnets lärare vilket är bra för en hållbar utbildning och därmed arbetsmiljö.

Nämndens kommentarer

Nämnden noterar att söktrycket är högt vilket bör ge goda förutsättningar för motiverade studentgrupper, och noterar att genomströmningen är synnerligen hög. En analys behöver genomföras av orsaker till den höga genomströmningen i relation till de mindre goda resultaten av studentenkäten.

3. Genomförande av socionomprogrammet

Programmets upplägg

Områdena brukarperspektiv, vetenskaplig metod och personlig och professionell utveckling (PPU), utgör strimmor som återkommer i flera kurser och skapar kopplingar mellan programmets olika kurser och progression. Varje strimma har en ansvarig lärare samt en arbetsgrupp som bidrar till att utveckla just den specifika strimman.

Självvärderingen beskriver de tre strimmorna. I strimman vetenskaplig metod ingår undervisning i att söka och värdera information och kunskap, och övning i vetenskapligt skrivande. Efter en introducerande metodkurs är tanken att tillämpningar, färdigheter och förmågor ska tränas löpande i olika kurser. Strimman är poängsatt och tydliggjord i respektive kursplan. Under termin 5 fördjupas kunskaperna genom ytterligare en specifik metodkurs, vilken också förbereder studenten för det examensarbete som genomförs under termin sex. Strimman personlig och professionell utveckling (PPU) syftar till att öka medvetenheten kring studentens egna förhållningssätt och värderingar och är en del av professionsutvecklingen till socionom som också uttrycks i flera av examensmålen. PPU är poängsatt och det finns enligt självvärderingen tydliga kriterier för bedömningar. Strimman brukarperspektiv poängsätts inte utan representerar ett grundläggande synsätt och ett ledord för hela programmet. Strimman syftar till att studenterna ska rustas för att möta klienter i en evidensbaserad social praktik. Brukarperspektiv som synsätt avser också ett demokratiskt perspektiv där studenten ses som brukare av högre utbildning och därigenom ska ges förutsättningar för studentinflytande.

I den separata inlagan från rättsvetenskap lyfts att rättsvetenskap utgör en viktig del av generalistkompetensen eftersom kunskaper i juridik och rättsvetenskap är nödvändiga för socionomyrket. Där påpekas också att samtliga strimmor skulle kunna fångas upp ännu tydligare inom de rättsvetenskapliga kurserna om de kunde ges ett utökat utrymme i programmet. Det

framhålls också att studenterna i huvudsak är nöjda eller mycket nöjda med kurserna i socialrätt, men att en återkommande kritik från studenterna är att kursinnehållet i de nuvarande kurserna är alldeles för omfattande i förhållande till antalet högskolepoäng. Sammanfattningsvis menar rättsvetenskap att det är en utmaning att med hög kvalitet genomföra nuvarande kurser med nuvarande omfattning av ämnesinnehåll och examinationsmoment i förhållande till antalet högskolepoäng och till resurstilldelningen.

Programmets verksamhetsförlagda undervisning (VFU) syftar till att integrera teori och praktik, fördjupa kunskapen inom välfärdsområdet samt utveckla den personliga reflektionen och professionella identiteten och VFU omfattar sammanlagt 30 hp. De första två momenten är integrerade i andra kurser och det tredje utgör en egen kurs. Vid utbildningens start tilldelas studenten en VF-utbildare, en socionom från praktiken, som följer och stödjer studentens professionella och personliga utveckling under hela utbildningens gång. Förutom att VF-utbildaren utgör ett stöd vid studentens VFU-perioder är VF-utbildaren delaktig i campusförlagda kurser till exempel genom att låta sig intervjuas av studenten gällande bland annat människosyn, hur integrera teori i praktik. Bristande tillgång på VFU-platser innebär dock en utmaning.

Studenterna skriver examensarbete i par och tilldelas en handledare för 20 timmar per uppsats. Bedömningskriterier har utvecklats i samarbete med programmets lärare. För betygssättning beaktas tio dimensioner som motsvarar kursens lärandemål samt opposition. Varje del bedöms först inför opponering av examensarbete. Efter seminariet får studenterna en vecka på sig att korrigera delar som bedömts vara underkända, och sedan gör seminarieledaren den slutliga bedömningen. Inför examination tar seminarieledare kontakt med handledaren och undersöker hur och med vilken självständighet studenterna genomfört uppsatsen och om handledaren håller med om bedömningen och betyget. Seminarieledare bedömer sedan om uppsatsen är väl godkänd, godkänd eller underkänd. Kursansvarig är formellt examinator för alla uppsatser men seminarieledaren bedömer och ger betyg. Det genomförs ingen extern granskning eller medbedömning av examensarbeten. Enligt självvärderingen anlitas dock ofta externa handledare vilket ger vissa perspektiv från andra lärosäten.

Forskningsförankring

Vetenskapliga förmågor övas inom ramen för strimman vetenskaplig metod bland annat genom seminarier där studenten tar fram vetenskapliga artiklar och sammanfattar resultat, genom att göra intervjuer och genomföra övningar i statistik, och även inom VFU där det praktiska ska integreras med teoretiska kunskaper.

Självvärderingen ger exempel på hur lärares forskning anknyter till kursinnehåll. Det finns flera pågående forskningsprojekt med anknytning till Socionomprogrammets utbildningsinnehåll. Till exempel forskning om tidiga samordnade insatser för barn som riskerar att få problem med sin skolgång, och projektet *Jag och min familj* om Socialtjänstens hantering av frågor rörande barn, familjer och missbruk. En valbar kurs är inriktad mot åldersrelaterade frågor, men exempel från denna forskning används även i undervisningen som inslag i kurser där människors olika livsbetingelser behandlas och i metodkurser för att exemplifiera och konkretisera abstrakta vetenskapliga begrepp och forskningsprocessen.

Sakkunnigas kommentarer

Av matrisen och texten i anslutning till tabellerna 11 och 12 framgår att målen för socionomexamen är integrerade i kurserna. Dock skulle det vara lättare att bedöma med högre grad av konkretisering. En beskrivning av vilket/vilka lärandemål i kursplanen som anknyter till examensmålet och hur målet /målen examineras och med stöd av vilken litteratur, skulle underlätta vid en bedömning av uppfyllande av examensmål.

Avsnittet "Examensmål och måluppfyllelse" i självvärderingen och den översiktliga matrisen över kurser/examensmål och måluppfyllelse (Bilaga C) visar behovet av några viktiga åtgärder i kurser framöver. Utöver vissa oklarheter kring introducering (1) och fördjupning (2) för vissa examensmål vill jag i linje med självvärderingen betona vikten av följande som kan ses över och ges en särskilt prioritering eftersom de handlar om ifall examensmålet i fråga uppnås eller inte:

- Examensmål: "Visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer":
I matrisen står inte i vilken kurs detta mål introduceras, men en av de sakkunniga utgår från att ämnet i relation till målet både introduceras (1) och fördjupas (2) i Perspektiv på våld (GSA24U). Om måluppfyllelse (3) ser jag ingen kurs. Om det inte missats bara vid skrivande i matrisen kan även måluppfyllelse eventuellt kopplas till denna kurs, vid behov kan kursinnehållet revideras. Problemet kring detta ämne påpekas också i självvärdering i förhållande till förändringar i personalkompetens. Men detta bör ses över i relation till existerande kurser.
- Examensmål: "Visa förmåga att med helhetssyn på människan göra åtgärdsbedömningar utifrån relevanta vetenskapliga, samhällsliga och etiska aspekter med särskilt beaktande av de mänskliga rättigheterna". Avseende "de mänskliga rättigheterna" i detta examensmål ser jag inte fördjupning (2) och måluppfyllelse (3) på kursnivå. Med tanke på att barnkonventionen, som en del av konventioner om mänskliga rättigheter, är lag i Sverige sen ett år tillbaka är det ytterst viktigt också att denna del av examensmålet synliggörs på ett relevant sätt på kursnivå.
- Examensmål: "Visa förmåga att identifiera sitt behov av ytterligare kunskap och att fortlöpande utveckla sin kompetens". För detta examensmål står "Möjligen" både för fördjupning (2) och måluppfyllelse (3) i matrisen. Därför kan dessa aspekter ses över i relation till respektive kurs. Utveckling av strimmorna brukarperspektiv, vetenskaplig metod och personlig och professionell utveckling (PPU) tillsammans med genomgående generalistkompetens och samverkan anser en av de sakkunniga att förutsättningarna för progression är goda. Progressionen kommer att förbättras och förstärkas om de behövande revideringarna görs för att examensmålen uppnås

Beskrivningen av Verksamhetsförlagd utbildning (VFU) och Professionell och personlig utveckling (PPU) visar att utbildningen lägger stor vikt vid yrkesförberedande inslag. Här är samarbetet inom SUD viktigt och det framgår att utbildningen satsar resurser på samarbetet för att säkra tillgången på praktikplatser. VFU-inslagen är fördelade på tre tillfällen i utbildningen, med den längsta VFU perioden sist bland dessa tre tillfällena, vilket är en bra strategi eftersom det ger studenterna möjlighet att se olika verksamhetsområden inom socialt arbete. En VF-utbildare (en socionom från praktiken) för varje student från utbildningens start är också ett givande inslag för att förbereda studenter för yrkeslivet

Strimman med vetenskaplig metod som går genom hela utbildningen ger studenterna förberedelse för vetenskaplig analys. Utbildningen har fungerande rutiner kring uppsatskursens form och innehåll. Om handledning och examination finns det betygskriterier, procedurer och avstämningar som skapar goda förutsättningar både för studenter och för handledare/seminarieledare/examinator att examensarbeten genomförs enligt planer. För närvarande bedrivs inget samarbete med andra lärosäten beträffande granskning av examensarbeten.

Studenternas kommentarer

Många olika perspektiv blandas till en bred grund där teori och praktik varvas kontinuerligt och täcker in många målgrupper där socialarbetare och socionom är två vägar att gå. Någon student menade att det dock är för stort fokus på barn och barns behov. Någon student hade förväntat sig mer fokus på juridik, handläggning och ledarskap, någon efterlyste en bredare syn på missbruk som inkluderar t ex spelmissbruk.

Mycket i programmet handlar om myndighetsutövning, dock mindre träning i utredning och handläggningens praktik. Studenterna anser inte att kursmålen uppfylldes i utredningskursen och efterlyser mer praktiska färdigheter om hantering av olika situationer. Liksom även mjukare hantering, inte enbart hårda data om lagar, utan kanske mer hur man inom processer kan använda den teoretiska kunskapen, vilket lagstöd som finns och hur bedömningar görs.

När det gäller ledning av socialt arbete så finns en progression i att organisationer behandlas tidigare i utbildningen och ledarskapsperspektivet fördjupas på avancerad nivå. Kursen Ledning av socialt arbete är en bra kurs som ger en teoretisk förståelse för ledningsfrågor, men kursen ligger sent och ämnet skulle kunna förberedas tidigare. Rollen som ledare aktualiseras under VFU och skulle kunna relateras i tidigare kurser.

Studenterna lyfte att det saknas fördjupning i utbildningen och att det ofta blir alltför ytligt med föreläsningar och litteratur men lite tid för diskussion och reflektion. De påpekar att mycket handlar om upprepning istället för fördjupning, och att detta har framförts under programmets gång utan att åtgärdas. Exempel som nämns är MI, ett verktyg för samtal som behöver utvecklas praktiskt, där samma saker upprepas utan fördjupning. Mäns våld mot kvinnor är ett återkommande inslag i flera olika kurser kring teorier och förklaringsmodeller men ger ingen fördjupning för socialt arbete. Ett tredje exempel är rehabilitering och ekonomiskt bistånd som har bra sociologiska perspektiv men saknar individperspektiv på socioekonomiska problem.

Studenterna är generellt nöjda med upplägget av VFU och systemet med VF-handledare är uppskattat. Bra med uppdelningen på 3 perioder där teori och praktik varvas. Pga. uppdelningen ser studenterna flera olika verksamheter vilket ger större möjligheter att välja yrkesväg. De betonar vikten av att handledaren är socionom då det möjliggör diskussioner om teorier, begrepp på ett annat sätt jämfört med om handledaren saknar den bakgrunden.

Avseende studenternas utveckling av vetenskapliga kompetenser går åsikterna något isär. Någon menar att den introducerande teori och metodkursen visserligen var svår men har fungerat väldigt bra genom att den vetenskapliga strimman är förankrad i många kurser, t ex genom att

studenterna ska söka information själva. En annan synpunkt är att upplägget kan upplevas som spretigt när teori/metod kommer tillbaka lite då och då, vilket gör det svårare att få en helhetsförståelse. Vissa studenter har upplevt att vetenskapliga strimman tar tid från sakinnehåll. Den första metodkursen behöver ses över och den andra metodkursen blir i praktiken till stor del en uppfriskning av den första.

Allmänt om undervisningen menar någon student menar att responsen på examinationer än bristande och vill i högre grad få veta vad som är bra och mindre bra och vad som krävs för att utvecklas till nästa tillfälle. En studentkommentar nämner att "(lärarna) möjligtvis ska våga kräva en högre lägsta nivå avseende studenternas prestation inklusive lämplighet kopplat till professionen, eftersom det är väldigt "allvarliga" saker vi ska jobba med efter examen."

Nämndens kommentarer

Nämnden instämmer med de sakkunniga och studenterna i att upplägget kring VFU fungerar bra. VF-handledaren som följer studenten genom hela utbildningen har en viktig roll med stor påverkan och nämnden noterar att studenterna lyfter vikten av teoretisk kompetens. Det är viktigt att säkerställa kompetens hos VF-handledare och att sträva efter att rekrytera socionomer till dessa funktioner. Nämnden rekommenderar att samarbeta med kommunerna om en plan för att säkerställa att alla studenter handleds av socionomer vid något VFU-tillfälle.

Nämnden uppmärksammar att studenterna upplever strimmorna som otydliga, och rekommenderar att de i större utsträckning kommuniceras i kurser och förtydligas hur de leder till fördjupning mot examensmålen.

Nämnden instämmer med sakkunnigas och studenternas bedömning/frågor kring progression. Sakkunniga fördjupar vissa examensmål och pekar på otydligheter angående progression och måluppfyllelse. Studenterna påpekar att det handlar om upprepningar, inte fördjupning, och exemplifierar med några områden. Nämnden rekommenderar att en mera övergripande analys av progressionen görs.

Nämnden noterar att det är ett jämförelsevis litet rättsvetenskapligt innehåll i programmet i jämförelse med andra lärosäten. Risk finns att utexaminerade socionomer inte har tillräckliga kunskaper inom området. De rättsvetenskapliga inslagen är viktiga för att studenterna ska nå examensmålen och det behöver utvecklas en plan för hur omfattningen av dessa inslag kan ökas i programmet.

Nämnden noterar att omfattningen av lärandemål om specifikt äldre är begränsad vilket också anknyter till sakkunnigas kommentar ovan att kompetensen inom äldreområdet är underutnyttjad.

Nämnden noterar att det i självvärderingen saknas beskrivning av hur de sociologiska perspektiven bidra till studenternas uppfyllande av examensmålen. I dialog framhålls att det finns risk att de sociologiska inslag som betonar hur samhällsperspektiv och maktstrukturer påverkar enskilda individer och grupper utrymme exkluderas i programmet till förmån för

individcentrerade perspektiv. Nämnden anser att de sociologiska perspektiven är viktiga för att studenterna ska nå examensmålen och anser att dessa måste inkluderas i utbildningen.

Nämnden har granskat fem examensarbeten med betyg G. Av dessa befanns ett arbete vara etiskt problematiskt både i ämnesval och metod. I uppsatsen finns etiska reflektioner, men intervjuer med sex personer redovisas i långa citat vilket gör det lätt för personerna att identifiera varandra, ingen anmälan till dataskydd har gjorts och information om hur materialet kodats eller förvaras saknas. I ett annat arbete saknas problemformulering och argumentation kring denna och syftet är inte konsekvent beskrivet genom arbetet, och få och föråldrade referenser används. Arbetena befanns i övrigt hålla en tillfredsställande nivå. Några generella önskemål är att de skulle kunna uppvisa mer fördjupande diskussioner om metodval, fler referenser till vetenskapliga publikationer, tydligare resonemang om undersökningsresultaten kopplade till den teoretiska grund som anges, och att uppsatserna skulle kunna göras kortare och med större noggrannhet i språket. Sammantaget visar granskningen att det finns anledning att se över den vetenskapliga strimman för att studenterna ska uppnå kraven för examensarbetet, och att forskningsetiska frågor lyfts upp tydligare.

Internationalisering och hållbar utveckling

Enligt självvärderingen diskuteras i kurserna ett flertal internationella frågor såsom fattigdom, barns situation och flyktingfrågor samt anläggs ett antal teoretiska perspektiv och arbetsmetoder som är internationella. Vetenskapliga artiklar kan ge en internationell inblick inom ett specifikt kunskapsfält gällande ett avgränsat problem. Engelskspråkig kurslitteratur används där det innehållsmässigt är tillämpligt och vissa föreläsningar ges på engelska.

Socionomprogrammet strävar enligt självvärderingen efter att utbilda ”hållbara socionomer”, dvs socionomer som förvärvar ett antal viktiga basfärdigheter såsom förmåga att bemöta och samtala, förmåga att utreda och bevilja insatser, ha kunskaper om olika arbetsmetoder samt förmåga att söka och värdera vetenskaplig kunskap. Dessutom inkluderas i begreppet mänskliga rättigheter, lika rättigheter, jämställdhet och ett etiskt gott tänkande och handlande. Förhoppningen är att studenten förvärvar sådan kunskapsbas att den specifika kunskap som krävs för olika yrkesområden snabbt kan tillägnas på fältet och att den generella kompetensen och kunskapen kan vara överförbar till flera områden. Att bli en hållbar socionom inkluderar att inse sitt behov av fortsatt kunskap och kompetensutveckling.

Sakkunnigas kommentarer

Från och med social rättvisa till mänskliga rättigheter, lika rättigheter, jämställdhet, etiskt tänkande och kritiskt tänkande med kopplade praktiker som beskrivs på ett bra sätt i självvärderingen anses programmet ha goda förutsättningar för hållbar utveckling.

Frågor om jämställdhet och mångfald uttrycks inte explicit i självvärderingen eller i kursplanerna. Här finns en möjlighet utifrån jämställdhetsperspektivet att beskriva hur studenter med olika funktionsvariationer erbjuds stöd i undervisning och examinationer, om det finns stöd för studenter med ett annat modersmål att få språkstöd mm. Mångfald behandlas inte utifrån studentperspektiv, som t ex i form av breddad antagning och poängteras inte i kursernas innehåll.

Av självvärderingen framgår inte om det finns något Erasmus-samarbete beträffande studieplatser för studenter, lärarutbyte och forskningssamarbeten med universitet som bedriver undervisning och forskning om socialt arbete i Europa.

Nämndens kommentarer

Inför kommande utvärderingar bör utbildningen tänka igenom och formulera sig kring områdena hållbar utveckling, jämlikhet och internationalisering.

4. Utveckling av socionomprogrammet

Studentinflytande och utvecklingsarbete

Arbetsgrupper kring de olika strimmorna träffas regelbundet för att utvärdera och utveckla strimmorna.

Kurserna utvärderas kontinuerligt och en sammanställning och analys görs av studenternas och undervisande lärares synpunkter. Kursanalyser läggs ut i programrummet för att studenterna lätt ska kunna ta del av dem. Varje kull har en egen mapp i programrummet men har också tillgång till föregående års kursutvärderingar. Programutvärdering sker med studenter på termin 7. En mer utförlig programutvärdering kommer att ske senhösten 2020 eftersom det är första kullen som examineras på det senast reviderade Socionomprogrammet.

Självvärderingen tar upp den studentenkät som HDA genomför vartannat år och som berör utbildning, studentinflytande, campusmiljö etc. I undersökningen mäts såväl Socionomprogrammet som de ingående ämnena socialt arbete, sociologi och rättsvetenskap. Bilden som framträder är problematisk och visar att många studenter är missnöjda. För programmet som helhet var NSI-index 5,8 år 2020 och 6,0 2018. Det har alltså skett en liten förbättring men resultatet är ändå mycket dåligt. Socialt arbete gör 2020 ett lyft från 5,3 (oacceptabel nivå) till 6,8 (medel). Sociologi erhåller i NSI för 2020 5,3, medan Rättsvetenskap klarar sig något bättre och erhåller 5,6, vilket dock även det är ett mycket dåligt resultat.

Socionomprogrammet har samtidigt en mycket hög grad av genomströmning och avhoppet är låga. Studenterna fortsätter och avslutar utbildningen, men är ändå inte nöjda. Kurserna i ämnen med lågt NSI kan tänkas dra ner utbildningen som helhet. Att det inte är ett större studentbortfall trots missnöjdhet är något som bör undersökas närmare.

Sakkunnigas kommentarer

Studenter genom Dala-socionomerna, kursvärderingar, studentkåren, deltagande i programmöten etc. får möjligheter att påverka utbildningens upplägg och genomförande. Men det missnöje som förekommer i kursvärderingar och påpekas i en del av kursanalyser och självvärderingen tyder på att studenternas möjligheter att påverka utbildningens upplägg och genomförande av undervisningen måste ses över. Det är viktigt att betona att mycket beröm också finns med i kursvärderingar som framgår tydligt i kursanalyser, men tanke på återkommande missnöje ska vara en viktig varning för vidare förbättrings- och utvecklingsarbeten av kurser. Det kan vara enstaka kurser som drar ner nöjdheten, men för att kunna vara säkrare på anledningarna kan den

undersökning som nämns i självvärderingen och efterföljande analyser vara en av kommande uppgifter.

Avsnittet om studentinflytande är integrerat med brukarperspektivet, vilket blir problematiskt. Jag menar att det är svårt att jämföra studentinflytande med brukarinflytande. Det är oklart i vilka sammanhang (beslutande organ) studenterna deltar. T ex institutionsstyrelse, arbetsmiljöråd, jämställdhetsråd etc. Äng kursvärderingar (studenternas) förekommer många olika upplägg av frågor och olika strukturer av hur analyserna genomförs. En enhetlig modell för frågor till studenterna samt för analysen skulle underlätta i undersökningar av förändringar över tid på kurserna samt för att kunna jämföra utvärderingarna mellan de olika kurserna.

Studenternas kommentarer

Studenterna påpekar att det finns stora skillnader i hur kursvärderingar görs, om de görs, och hur de återkopplas. Dock menar de att de får vara med och påverka t ex genom deltagande på vissa programmöten och har då möjlighet att lyfta fram egna frågor, och ett exempel gavs på hur kursinnehåll gällande mäns våld förändrats efter studenters påpekanden.

Nämndens kommentarer

Nämnden noterar att de studentsynpunkter som inhämtats genom dialog och studentenkät inte är enstämiga. I dialog framhålls att det finns goda möjligheter till påverkan, medan det i skriftliga kommentarer ges en annan mer negativ bild. Utbildningen bör arbeta med att genomföra enhetliga kursvärderingar och utveckla ett gemensamt system för kursanalysernas utformning, och för hur resultaten återförs och tas tillvara för utveckling.

Framtidsperspektiv

Enligt självvärderingen är ämnesmiljön i socialt arbete inne i en expansiv fas, vilket bör få positiva effekter på Socionomprogrammet. Socialt arbete har erhållit externa forskningsmedel och flera nyrekryteringar av lektorer och en professor har skett under perioden 2019–2020 och från och med 2021 kommer en ny doktorand, en biträdande lektor och en lektor att bli viktiga tillskott till miljön.

En framtida utmaning som särskilt nämns är att bibehålla ett nära samarbete mellan ämnesmiljöerna socialt arbete och sociologi. Det finns ett nära samarbete framför allt i utbildning på grundnivå genom socionomprogrammet och uppbyggnaden av kurser på avancerad nivå, men även i delar av den forskning som bedrivs inom forskningsprofilen Hälsa och välfärd. I och med Högskolan Dalarnas omorganisation kommer ämnena socialt arbete och sociologi att tillhöra olika institutioner med olika chefer och kollegiala ledare. Det finns en risk att detta kan komma att påverka såväl utbildning som samarbete i forskningen på ett negativt sätt.

En specifik orsak till svårigheterna som nämns är att olika ämnesmiljöer kan ha olika traditioner gällande akademiskt skrivande t ex vid uppsatser och där socialt arbete har tonvikt på empiri och analys av detta har sociologin större tonvikt på teorier och den teoretiska analysen. Ett sätt att överbrygga dessa eventuella olikheter i synsätt är bl. a att kursansvarig kallar till regelbundna handledningsmöten där frågor kan diskuteras.

Rättsvetenskap är ett stödämne och har kurser inom en rad olika utbildningsprogram vid Högskolan. Rättsvetenskap har två grundkurser i Socionomprogrammet och i övrigt sker inte några egentliga samarbeten mellan de tre ämnen i programmet. I inlagen från rättsvetenskap framhålls att en examen från HDa nationellt sett har bland det lägsta antalet hp i rättsvetenskap, att ämnet rättsvetenskap i praktiken har en marginaliserad roll inom programmet trots den stora betydelsen av juridiska kunskaper, och efterlyser ett helhetsgrepp för hela programmet.

En bedömning som nämns i självvärderingen är att efterfrågan på såväl nyutexaminerade som erfarna socionomer kommer att vara fortsatt hög. Samtliga kommuner i Dalarna ställer sig positiva till att utöka antalet platser på Socionomprogrammet vid HDa och är beredda att bidra i detta arbete, framför allt med att tillgodose ett ökat antal platser för VFU-studenter.

Bland utvecklingsplaner de närmaste åren nämner självvärderingen:

- Erbjudna ett magisterprogram med ett brett urval av relevanta kurser i socialt arbete för yrkesverksamma socionomer. Examensrättigheter finns, men ett tydligt program måste tas fram.
- Erbjudna studenter efter termin 7 att läsa ytterligare en termin för att erhålla en magisterexamen. Denna möjlighet finns redan, men behöver utvecklas och sammanlänkas med magisterprogrammet.
- En utökning av antalet platser på programmet. Den stora utmaningen är att säkerställa en VFU-organisationen som kan hantera ett ökat antal studenter. Målet är att kunna anta 80-85 studenter, vilket medför att uppskattningsvis 95 avtalsplatser gällande VFU måste säkerställas.
- Ytterligare utveckla samarbetet mellan i huvudsak sociologiämnet och socialt arbete. Det är inte minst viktigt med anledning av att ämnena kommer att tillhöra olika institutioner. Ett annat sätt är att socialt arbete övertar kurser från sociologi.
- Personalen i framför allt socialt arbete måste bli mer engagerade i verksamheten som bedrivs inom ramen för SUD. Denna samverkansarena är av stor betydelse för Socionomprogrammet men även för andra samverkansprojekt och samskapad forskning.
- Erhålla ytterligare ett par större (fleråriga) forskningsanslag som skapar en god forskningsbas och en ökad möjlighet till fler rekryteringar, exempelvis post doc och/eller doktorand.
- Bland Dalarnas kommuner uppger flera att det är svårt att rekrytera till chefstjänster och att det dessutom är stor personalomsättning på dessa tjänster. Ett arbete har påbörjats för att se vilka möjligheter HDa i allmänhet och i synnerhet socialt arbete och verksamheten inom SUD kan bidra i att komma tillrätta med detta problem genom att till exempel utveckla kurser i ledarskap, organisation och chefskap där också rättsvetenskap i form av arbetsrätt ingår.

Sakkunnigas kommentarer

I underlaget finns det inte separata synpunkter från ämnet sociologi, men med hänsyn till kommentarer från ämnet rättsvetenskap kan jag se att det finns en del viktiga frågor om relationerna mellan socialt arbete, sociologi och rättsvetenskap som måste hanteras på ett lämpligt sätt som gynnar både socialt arbete som huvudområde och sociologi och rättsvetenskap som medverkande ämnen.

I självvärderingen nämns att antalet hp i ämnet socialt arbete är lågt jämfört med andra lärosäten som ger programmet. I programmet ingår 60 hp sociologi och 15 hp rättsvetenskap. Det beskrivs som en utmaning i självvärderingen att studenterna inte får tillräcklig kunskap i kärnämnet. Här kan också tilläggas att de samhällsvetenskapliga ämnena ger lägre tilldelning av resurser (100% samhällsvetenskap) och därmed mindre utrymme för undervisningstid till skillnad från ämnet socialt arbete som har fördelningen 50% samhällsvetenskap och 50% vård. Det kan förklara varför antalet undervisningstimmar per vecka stannar vid 5 timmar, vilket är lågt. Programmet har mycket att vinna på genom att fler kurser ges inom huvudområdet socialt arbete.

Arbetsmarknaden god ut i regionen vilket öppnar för en utökning av antagningen till programmet.

Nämndens kommentarer

Underlag för utvärderingen har bestått av bland annat självvärdering och andra skriftliga underlag, dialoger med studenter och medverkande lärare i programmet. Under utvärderingens gång har utbildningsplanen reviderats och förutsättningarna för såväl programmets genomförande som för nämndens granskning har därmed förändrats. Utvärderingen har i huvudsak baserats på de underlag som ursprungligen lämnades till nämnden och som sakkunnigas yttranden bygger på, men även i viss mån på det underlag som dialoger gett efter att ovanstående ändringar gjorts. Nämnden anser att det är nödvändigt med samarbete och att det genom kontinuerliga mötesforum säkerställs att socialt arbete, rättsvetenskap och sociologi samverkar för att studenterna når examensmålen.

5. Sakkunnigas sammanfattning

Styrkor inom utbildningen:

- Det goda interna och regionala samarbetet.
- God medvetenhet kring styrkor och svagheter.
- Den höga prestationsgraden även.
- Praktikanknytningen, att VFU genomförs vid tre tillfällen på utbildningen och att vetenskaplig metod löper som en strimma i utbildningen.

Svagheter inom utbildningen:

- Det kan kallas risk eller sårbarhet, men personberoende av vissa ämnen som har betydelse både för utbildning och forskning (exemplifieras även i självvärderingen) kan under vissa omständigheter förvandlas till svaghet. Men den medvetenhet som ämnet visar kring sådana frågor ger en bra grund för vidtagande av optimala åtgärder vid behov.
- Behov av fler disputerade lärare i socialt arbete, det finns en planering för att åtgärda detta. Vidare behövs högre grad av undervisningstid av disputerade lärare, särskilt disputerade i socialt arbete.

Möjligheter för framtida utveckling:

- Att tillgodose önskad kompetens som stöd för undervisning och forskning under punkt 3.a ovan
- Att undersöka, analysera och vidta åtgärder för att minska studenternas missnöje vid Nöjd-Student-Index (NSI) och Net promoter score (NPS).
- Självvärderingen anger utveckling av kurser på magister/master nivå, utveckling av uppdragsutbildning för yrkesverksamma, utökat samarbete med SUD, bibehållande och förstärkande av samarbetet med sociologiämnet samt erhållande av fleråriga forskningsbidrag. Detta sammantaget skulle möjliggöra en utökning av antagningen till programmet.

Sårbarhet för förändringar:

- Mobilitet i personalstyrkan under olika perioder
- Den planerade omorganisation som kommer att leda till att samverkande ämnen inom programmet hamnar i olika institutioner
- Rekryteringen av lektorer i socialt arbete är ett gemensamt problem för alla socionomutbildningar i landet eftersom tillgången är mindre än efterfrågan. I den konkurrenssituationen med övriga lärosäten i Sverige behöver tjänsterna vara attraktiva avseende arbetsmiljö, forskning och delaktighet i utveckling av programmet.